

KS. JERZY FIDURA
WSD Elk

KARTA EKUMENICZNA – OWOCEM 40-LETNIEJ KONWERGENCJI KOŚCIOŁÓW I NOWYM IMPULSEM NA DRODZE KU JEDNOŚCI

Karta ekumeniczna jest pierwszym dokumentem ekumenicznym opracowanym przez Wspólny Komitet Konferencji Europejskich Kościołów (KEK – skupia 123 Kościoły niekatolickie) i przez Radę Konferencji Episkopatów Europy (CCEE – reprezentuje Kościół rzymsko-katolicki). Ostateczna wersja tej Karty została opublikowana 22 kwietnia 2001 r. w Strassburgu (wschodnia Francja). Podpisali ją w znajdującym się w tym „mieście dialogu” luterzańskim kościele pod wezwaniem św. Tomasza: przewodniczący CCEE Kard. Miloslav Vlk i przewodniczący KEK, prawosławny metropolita Paryża, abp Jeremiasz.

Charta Oecumenica ma charakter wezwania skierowanego do wszystkich chrześcijan, aby poprzez modlitwę, dialog i współpracę coraz bardziej zdecydowanym krokiem zdążali do odbudowania jedności Kościoła Chrystusowego oraz do otwarcia i współdziałania z wyznawcami innych religii w Europie i ludźmi dobrej woli na rzecz dobra, sprawiedliwości i pokoju w świecie.

Wspólny dokument usiłuje odpowiedzieć na ważne pytania: jak zbudować „europejski dom” zdolny objąć swą gościnnością różne narody, kultury, wyznania i religie, nie tracąc ich własnej tożsamości i jaka powinna być rola Kościołów w tak pluralistycznym społeczeństwie? Stara się też wyjść naprzeciw współczesnym zagrożeniom wiary i moralności (laicyzacja, materializm, niesprawiedliwość, brak etyki w postępie itp.). Mając to na uwadze prezentowany dokument zrodził się ze świadomości, że nauczanie Kościołów chrześcijańskich nie będzie wiarygodne dopóty, dopóki one same nie spotkają się i nie pojedną w sprawach religijnych, kulturowych

i społecznych¹ Tylko bowiem wspólne świadectwo pozwoli Kościołom być bardziej autentycznymi i skutecznymi w ewangelizacji świata.

Niniejszy artykuł zaprezentuje najpierw dwóch głównych autorów i orędowników Karty (KEK i CCEE) oraz w sposób syntetyczny zapozna z rozwojem kontaktów między tymi organizacjami od momentu ich powstania. Paragraf drugi ukaże genezę Karty. Następnie będzie omówiona zasadnicza treść dokumentu ekumenicznego. Zakończenie zaś przedstawi znaczenie Karty Ekumenicznej i jej rolę dla jednoczenia się chrześcijaństwa i Europy.

1. Zarys wspólnej drogi autorów Karty

W 2002 r. minęły już cztery dziesięciolecia wzajemnych kontaktów i stosunków kościelnych między KEK a Kościołem katolickim, które zaowocowały Kartą. Prześledźmy pokrótce wspólny etap ich drogi do tego wydarzenia.

KEK powstała w 1959 r. i zrzesza Kościoły tradycji prawosławnej, starokatolickiej, anglikańskiej i protestanckiej. Pierwsze kontakty z Kościołem Rzymskokatolickim reprezentowanym przez Sekretariat ds. Jedności Chrześcijan zostały nawiązane w 1962 r.²

W 1971 r. utworzono Radę Konferencji Episkopatów Europy (Consilium Conferentiarum Episcopatum Eurpae). Powstanie tej Rady zdynamizowało dotychczasowe kontakty z KEK.

W VI Zgromadzeniu Ogólnym KEK w 1971 r. (Nyborg Dania) uczestniczyła 5-osobowa delegacja katolicka z przewodniczącym CCEE na czele abp. Rogerem Etchegaray. Mieli oni status „delegatów zaprzyjaźnionych” z prawem do głosowania nad opracowywanymi podobnie jak poprzednio, ks. dr Andre’ Appel, prezydent KEK i kard. George B. Hume, przewodniczący CCEE. Delegatami z Polski byli: bp Alfons Nossol oraz biskupi Tadeusz Majewski i Wiktor Wysoczański z Kościoła Polskokatolickiego. Temat spotkania brzmiał: „Wspólne wyznawanie wiary – źródłem nadziei”³ Głównym przedmiotem dyskusji był projekt dokumentu rozważającego pochodzące z IV w. Nicejsko-Konstantynopolitańskie Wyznanie Wiary w kontekście Europy współczesnej.

¹ Por. L. Górka, Karta Ekumeniczna (Charta Oecumenica) – opracowanie i komentarz, Lublin 2002, s. 5.

² B. Brenner (red.), Europa und der Protestantismus, Göttingen 1993, s. 211.

³ K. Karski, Trzecie Europejskie Spotkanie Ekumeniczne, Riva del Garda, Włochy, 3-8 października 1984, w: SiDE (Studia i dokumenty ekumeniczne) I (1985), s. 63nn.

Zastanawiano się także nad znaczeniem dokumentu Wspólnej Grupy Roboczej Genewy (ŚRK) i Rzymu pt. „Wspólne świadectwo”⁴ Sekretarz generalny ŚRK ks. dr Emilio Castro nazwał ów dokument „poważnym wyzwaniem rzuconym sumieniu każdego duszpasterza oraz powołaniu całego ludu Bożego” Zaaapelował do Kościołów o ustalenie nowych obszarów działalności misyjnej w Europie, wymagających kolektywnego wysiłku. Jego zdaniem Kościoły winny się zająć następującymi sprawami: nowa kultura rockowa młodzieży, problemy wynikające z rozwoju nauki i technologii, zagadnienie pokoju, nadużywanie narkotyków. Zadaniem chrześcijan w Europie jest składanie wspólnego świadectwa i sprawowanie wspólnej służby wobec więźniów, dysydentów, ludzi z marginesu itp. Bp Alan Clark z KRK w Anglii kładł nacisk na składanie wspólnego świadectwa na płaszczyźnie Kościoła dokumentami⁵ Za dialogiem i ściślejszą współpracą z KRK wypowiedział się wówczas sekretarz generalny KKE ks. dr Glen Garfield Williams. Prezydium KEK zalecono bezzwłoczne podjęcie stosunków z nowo utworzoną Radą, by razem „z badać wszystkie możliwości wspólnego działania i składania wspólnego świadectwa”⁶

Sprawę tę przedstawił G. Williams 15 listopada 1971 r. na prywatnej audyencji u papieża Pawła VI, który uznał intensyfikację wzajemnych kontaktów na kontynencie europejskim za zjawisko pożądanе.

Wkrótce potem obaj partnerzy, KEK i CCEE, powołali do życia Wspólną Grupę Studyjną, która w 1975 r. przekształciła się we Wspólny Komitet KEK i CCEE. Ustalono, że będzie się on zbierać co roku, a każda ze stron będzie reprezentowana przez 5 osób. W pierwszym okresie działalności Wspólny Komitet zajął się możliwościami współpracy ekumenicznej na płaszczyźnie regionalnej, krajowej i lokalnej, stosunkiem Kościołów do Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, znaczeniem „koncyliaryzmu” dla europejskiej pracy ekumenicznej, sytuacją w Irlandii Płn. i możliwością pojednania między katolikami i protestantami w tym kraju⁷

W 1978 r. doszło do I Europejskiego Spotkania Ekumenicznego (ESE) w Chantilly k. Paryża, które zgromadziło po raz pierwszy wielką reprezentację Kościołów członkowskich KEK i CCEE (po ok. 40

⁴ Polski przekład w: SiDE 1 (1985), s. 70-81.

⁵ K. Karski, Trzydzieści lat współpracy między Konferencją Kościołów Europejskich a Radą Konferencji Episkopatów Europy, w: SiDE 1 (2001), s. 9.

⁶ Tamże, s. 10.

⁷ Por. D.E. Lanne, Die Wiederentdeckung der Gemeinschaft der Kirchen. Ein römisch-katholischer Beitrag, in: Die konziliare Gemeinschaft. Eine europäische theologische Diskussion über den Weg und das Endziel der ökumenischen Bewegung, Frankfurt am Main 1978, s. 39 nn.

przedstawicieli). Z Polski obecni byli: superintendent Adam Kuczma z Kościoła Metodystycznego, oraz bp Władysław Miziołek, przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Ekumenizmu. Główny temat spotkania brzmiał: „Stanować jedno, aby świat uwierzył” (J 17,21). Orędzie tego historycznego, pierwszego od czasów Reformacji, spotkania zwracało uwagę na organiczny związek między jednością Kościoła a jednością ludzkości, pokojem w Chrystusie a pokojem w świecie⁸.

Rok później na VIII Zgromadzeniu Ogólnym KEK na Kreście prawosławny patriarcha Konstantynopola Dimitrios I w swoim pośłaniu oficjalnie wyraził życzenie, aby KRK stał się pełnoprawnym członkiem KEK⁹

W pierwszych latach osiemdziesiątych nastąpiło dalsze zacieśnienie współpracy między KEK a CCEE. Sekretarz generalny KEK G. Williams został przyjęty na audiencji prywatnej przez papieża Jana Pawła II. Wspólny Komitet podczas swych dorocznych obrad wiele uwagi poświęcał zadaniom Kościołów w aktualnej sytuacji Europy (np. ochrona życia, pokój). Dyskutowano nad dokumentem „Wspólne świadectwo” opracowanym przez Ekumeniczną Radę Kościołów (ERK) i Sekretariat ds. Jedności Chrześcijań. Powitano z zainteresowaniem konwergencyjny dokument „Chrzest, Eucharystia i Posługiwanie duchowne” opracowany w Limie 1982 r. przez Komisję „Wiara i ustrój” ERK przy współudziale teologów katolickich. Zorganizowano wspólny fundusz doraźnej pomocy finansowej dla ofiar konfliktu w Irlandii Płn. Dokonano wymiany myśli na temat roli i miejsca islamu w Europie¹⁰

W 1981 r. odbyło się w Logumkloster (Dania) II Europejskie Spotkanie Ekumeniczne.

Zajmowano się tematem „Powołani do jednej nadziei – wspólnota ekumeniczna w modlitwie, świadectwie i służbie” Medytacjom i modlitwom przewodzili kolejno katolicy, prawosławni i protestanci. Wyniki obrad streszczono w orędziu, które głosi m.in.: „Zwracamy się do naszych Kościołów w różnych krajach Europy, aby stały się niestrudzonymi i wiernymi świadkami nadziei. W naszej wspólnej pracy z innymi wniesiemy wkład do jedności i pokoju w Europie i na świecie. Jesteśmy wszakże świadomi, że nasze ludzkie siły są ograniczone, dlatego musimy stale być otwarci na odnowę naszego życia przez modlitwę i słuchanie Słowa

⁸ Por. „Życie i myśl” 10 (1978), s. 96.

⁹ K. Karski, Z obrad VIII Zgromadzenia Ogólnego Konferencji Kościołów Europejskich, w: „Novum” 5 (1980), s. 130.

¹⁰ Zob. SiDE 3-4 (1985), s. 198; 3 (1986), s. 123.

Bożego”¹¹ Wśród 80 uczestników obrad było dwóch z Polski arcbp Jerzy Stroba z Poznania i superintendent Adam Kuczma.

Następne III Europejskie Spotkanie Ekumeniczne odbyło się w Riva del Garda we Włoszech w październiku 1984 r. Obradom przewodniczyli, lokalnego, gdzie – jak stwierdził – w ostatnich dziesięciu latach zawarto powoli lecz zdecydowanie szereg lokalnych przymierzy.

Składanie wspólnego świadectwa było też wiodącym tematem podjętym przez papieża Jana Pawła II w posłaniu do uczestników spotkania¹². W odczytanym „Posłaniu do chrześcijan Europy” stwierdza się m. in.: „Nasze wspólne wyznanie wiary (mimo różnic, jakie istnieją w interpretacji) jest, w całym szczególnie sposób, oparciem dla naszej nadziei... Utrata jedności przy Stole Pana jest jedną z konsekwencji naszych uchybień. Musimy uczynić wszystko dla przywrócenia pełnej wspólnoty eucharystycznej i kościelnej”¹³

IX Zgromadzenie Ogólne KEK w Stirling (Szkocja 1986) pozytywnie oceniło dotychczasowe kontakty z partnerem katolickim, których wspólnym owocem są Europejskie Spotkania Ekumeniczne i zaleciło kontynuowanie ścisłej współpracy i stałej wymiany poglądów między sekretariatami obu organizacji. Z zadowoleniem powitano przygotowania do IV ESE.¹⁴

Rozwój kontaktów między KEK i CCEE wysoko ocenili uczestnicy Zgromadzenia Ogólnego CCEE, które na początku października 1986 obradowało w Warszawie¹⁵ Opublikowane w 1987 r. orędzie kierownictwa CCEE stwierdza m.in. że Europa, w której dokonały się religijne podziały, ma szczególnie obowiązek szukać tych dróg, które je jak najszybciej przewyciężą. CCEE wyraziła radość ze spotkań ekumenicznych organizowanych razem z KEK i zobowiązała się nadal iść tą drogą. Wyrażono przekonanie, że „Chrześcijanie przez własne szukanie jedności mogą stać się żywymi znakami wzajemnego zaufania i zaczątkiem pokoju światowego”¹⁶

O wyraźnej intensyfikacji współpracy między obu partnerami pod koniec lat osiemdziesiątych świadczą dwie kolejno po sobie zorganizowane imprezy: IV Europejskie Spotkanie Ekumeniczne w Erfurcie (28 IX – 2 X 1988) i I Europejskie Zgromadzenie Ekumeniczne w Bazylei (15 – 21 V 1989).

¹¹ Called to One Hope. Report of the Second European Ecumenical Encounter 16-20 November 1981, Lögumkloseter, Denmark, Geneva.St. Gallen 1982; cyt. za SiDE 1 (2001) 17-18.

¹² Por. Przesłanie papieża Jana Pawła II do kard. Georg’a B. Hume’a, w: tamże s. 65n.

¹³ Tamże, s. 11.

¹⁴ Por. Karski, Trzydzieści, 13.

¹⁵ SiDE 2 (1987), s. 90.

¹⁶ SiDE 3 (1987), s. 127.

W obradach erfurckich (w klasztorze augustianów) wzięło udział ok. 80 oficjalnych przedstawicieli Kościołów europejskich. Z Polski obecni byli: bp Alfons Nossol i ks. dr Piotr Jaskóła z IE KUL-u. Uczestnicy obrad w modlitwach, medytacjach, dyskusjach grupowych i plenarnych podejmowali aktualne przesłanie prośby z Modlitwy Pańskiej „Przyjdź Królestwo Twoje” Jan Paweł II w liście przesłanym do kard. arcbp Carlo Martiniego, przewodniczącego CCEE podkreślił, że „takie spotkania są znakami na drodze ekumenicznej, znakami, w których z radością możemy rozpoznać zdecydowanie chrześcijan europejskich do zachowania wierności darom i wezwaniom Ducha” Papież akcentuje, że nie można żyć autentycznie darem chrztu św. „bez żywego odczuwania i wyrażania łączności, jaką tworzy on między wszystkimi, którzy go otrzymali”¹⁷

Ostatniego dnia obrad po odprawionym nabożeństwie ekumenicznym na placu przed katedrą odczytano orędzie do Kościołów i chrześcijan Europy, w który wyrażono pragnienie większego niż dotychczas angażowania się w działania na rzecz sprawiedliwości i pokoju w Europie i świecie: „Musimy przeciwdziałać wszystkiemu, co przeszkadza realizacji Królestwa Bożego: złemu traktowaniu innych wyznań, postawie sekciarskiej, bierności, podporządkowaniu się systemom politycznym i kulturowym paraliżującym życie religijne. Nasze działania na rzecz jedności chrześcijan muszą zarazem sprowadzać się do posłuszeństwa woli Pana oraz do przewycięzania postaw sprzeciwiających się nadejściu Jego Królestwa”¹⁸.

Miasto Bazylea było w 1989 r. widownią największego w historii spotkania chrześcijan europejskich. Wzięło w udział 638 delegatów, reprezentujących 120 Kościołów prawosławnych, starokatolickich, anglikańskich i protestanckich zrzeszonych w KEK oraz 25 krajowych konferencji episkopatów skupionych w CCEE. Z polski obecna była kilkunastoosobowa delegacja KRK i Kościołów zrzeszonych w PRE. I EZE odbywało się pod hasłem „Pokój przez sprawiedliwość” Mottem towarzyszącym delegatom podczas codziennych obrad i studiów biblijnych były słowa „Sprawiedliwość i pokój obejmą się” (Ps 85,11). Oto kilka zasadniczych wypowiedzi. Prawosławny arcbp Smoleńska Kirył zwrócił uwagę na wspólne grzechy Europy: wyścig zbrojeń i groźba masowej zagłady, niewola konsumpcjonizmu i niszczenie przyrody. Podkreślił też z naciskiem, że „w walce o sprawiedliwość także stosowane środki muszą być sprawiedliwe”¹⁹

¹⁷ SiDE 2 (1989), s. 56n.

¹⁸ „Przyjdź Królestwo Twoje” Dokument IV Europejskiego Spotkania Ekumenicznego – Erfurt 1988, w: tamże, s. 58-67.

¹⁹ Frieden in Gerechtigkeit. Die offiziellen Dokumente der Europäischen Ökumenischen Versammlung 1989 in Basel, Basel-Zürich 1989, s. 193nn.

Parlamentarzysta brytyjski David Steel wołał o uzasadnione prawo do bezpieczeństwa dla wszystkich narodów, oraz o powstrzymanie procesu niszczenia naturalnego środowiska człowieka. Skrytykował też eksploatację reszty świata przez Europę²⁰

Przedstawicielka Rady Kościołów Indii Aruna Gnanadason referowała na temat: „Wyzwanie rzucone Europie przez Południe” Podała ona ostrej krytyce model rozwoju, który sprawia, że na południowej półkuli rośnie ubóstwo, głód i militaryzacja. Jej zdaniem nadszedł moment, aby zakwestionować etykę, która leży u podstaw takiego rozwoju²¹ Interesującym przedsięwzięciem była stała ekspozycja poświęcona wizji Europy przyszłości, dotycząca problemów ekologicznych, żywnościowych, ochrony praw ludzkich i zadłużenia, oraz marsz pokoju, którego trasa wiodła przez RFN i Francję. W czasie barwnego i radosnego nabożeństwa końcowego odczytane zostało orędzie do chrześcijan Europy. Głosi się tu m.in.: „Wprawdzie przeszłość pozostawiła w Europie głębokie rany, ale więzy, które nas łączą w Chrystusie, są silniejsze... Jesteśmy sobie wzajemnie potrzebni, żeby wypełnić powierzone nam zadanie. Boże Przymierze w Jezusie Chrystusie jest niewzruszone. Mając za sobą Jego obietnicę, będziemy wobec siebie solidarni jako bracia i siostry... Naszym pragnieniem jest uczynić wspólnie wszystko, co tylko możliwe, dla osiągnięcia większej sprawiedliwości, większej gotowości do dialogu i większego poszanowania darów stworzenia”²².

Lata dziewięćdziesiąte postawiły przed KEK i CCEE nowe zadania. W 1991 odbyło się w Santiago de Compostela (Hiszpania) V Europejskie Spotkanie Ekumeniczne poświęcone sprawom misji i ewangelizacji w dzisiejszej Europie. Najpierw wyrażono przekonanie, że Kościoły Europy mają prawo i obowiązek ewangelizacji niezależnie od tego, czy w swoim środowisku są większością lub mniejszością. Takie działania powinny być podejmowane wspólnie, w sposób szczególny wobec obojętnych religijnie. Uprawiać ewangelizację należy w łączności z lokalnymi Kościołami, a nie przeciw nim. Potępiono rywalizację i prozelityzm, oraz lekceważenie mniejszości religijnych. Zwrócono uwagę na właściwe rozumienie potrzeb duchowych narodów byłego bloku wschodniego oraz możliwość zaoferowania swoich doświadczeń Zachodowi. Zauważono niebezpieczeństwo, że zeświecczona Europa, która zmierza do jedności, nie potraktuje

²⁰ Tamże, s. 218nn.

²¹ Tamże, s. 245nn.

²² SiDE I (1992), s. 69n.

Kościółów poważnie tak długo, jak długo będą one rozbite. Poruszono też inne kwestie jak: bioetyka, wartość życia, narodzenia i śmierci²³

W obradach uczestniczyli dwaj przedstawiciele z Polski: bp Jan Szarek – zwierzchnik Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i bp Jan Szlaga z KRK.

Wspólny Komitet w 1992 podczas obrad w Würzburgu wezwał do utworzenia we wszystkich krajach europejskich krajowych rad ekumenicznych, oraz do przygotowania się do dialogu z wyznawcami islamu²⁴

Papież Jan Paweł II, przemawiając 15 kwietnia 1993 r. z okazji zakończenia obrad CCEE stwierdził, że dialog ekumeniczny i współpraca z przedstawicielami innych wyznań jest obecnie ważniejsza niż kiedykolwiek przedtem dla przyszłości Europy. Dialog jest nieodzowny dla przywrócenia pełnej jedności chrześcijan i przezwyciężenia bolesnych podziałów. Papież zachęcił Radę do umacniania już istniejących kontaktów z Kościołami członkowskimi KEK²⁵

W maju 1993 Wspólny Komitet wypowiedział się za zwołaniem jeszcze przed końcem tego tysiąclecia II Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego²⁶ Po kilku latach przygotowań odbyło się ono w Graz (Austria) i było poświęcone problemowi pojednania. Niezależnie od przygotowań do II EZE, Wspólny Komitet podejmował różne działania zmierzające do pojednania zwaśnionych stron w byłej Jugosławii²⁷ oraz w Irlandii Płn. W 1995 r. wspólna delegacja KEK i CCEE złożyła wizytę Kościołom w Irlandii i przeprowadziła rozmowy z przywódcami czterech największych Kościołów: katolickiego, prezbiteriańskiego, anglikańskiego i metodystycznego²⁸

II EZE w Graz odbyło się w dniach 23 – 29 czerwca 1997 pod hasłem: „Pojednanie – dar Boga i źródło nowego życia” Udział wzięło 700 delegatów reprezentujących 123 Kościoły członkowskie KEK oraz 34 krajowe konferencje episkopatów. Innych uczestników było ogółem ok. 10 tys., z czego połowa pochodziła z krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Polskę reprezentowało 30 delegatów z różnych Kościołów²⁹

²³ Por. „Na Twoje Słowo!” Raport Prezydentów dziekana Johna Arnolda i kard. Carlo Martiniego, w: SiDE 1 (1992), s. 73-79.

²⁴ SiDE 2 (1992), s. 137.

²⁵ SiDE 2 (1993), s. 135.

²⁶ Tamże, s. 136.

²⁷ SiDE 2 (1995), s. 143.

²⁸ SiDE 1 (1996), s. 143.

²⁹ I. Czackowska, K. Leśniewski, Drugie Europejskie Zgromadzenie Ekumeniczne, Graz, Austria, 23-29 czerwca 1997, w: SiDE 2 (1997), s. 104.

Główne myśli referentów w Grazu dotyczyły pojednania.

Kard. Martini zwrócił uwagę na to, że w ciągu ostatnich 9-u lat świat w istotny sposób się zmienił. Rozpadły się mury i bloki, ale pojawiły się nowe przyczyny podziału: niestabilność ekonomiczna, słabość sił demokracji, zagrożenia militarne, nostalgia za nową formą rządów autorytarnych. Wszystkie te podziały będą przekroczone, gdy narody przyjmą pojednanie jako dar Boga, dar przygotowany ofiarą Syna³⁰

Patriarcha Moskwy i całej Rosji Aleksy II przypomniał dzieje rozdziału swego Kościoła od całości chrześcijaństwa. Jego zdaniem następuje integracja w Europie Zachodniej a dezintegracja wśród krajów Europy Wschodniej. Dawna żelazna kurtyna zostaje zastąpiona kurtyną pieniądza, która dzieli ludzi nawet wewnątrz jednego kraju. Patriarcha wskazał na toczące się wojny wewnętrzne, wydziedziczenie z ziemi, polaryzacja między bogatymi i biednymi, krwawe rozrachunki, mafie, bezrobocie, brak poszanowania praw człowieka³¹

Katolikos Karekin I, zwierzchnik Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego, akcentował, że ekumenizm winien nieść nie tylko pojednanie wiar i ideologii, ale także ras, płci, klas społecznych, kultur, które ma się dokonać w miłości. W istocie, według jego oceny, chodzi o pojednanie wiary z życiem i to powinny przyjąć Kościoły³².

Honorowy zwierzchnik światowej wspólnoty anglikańskiej arcbp Canterbury George Carey ubolewał nad dechrystianizacją. Jego zdaniem droga współczesnej ewangelizacji powinna prowadzić od misji, przez kult do akcji społecznej. Zdecydowanie odrzucił sprowadzanie roli Kościoła do funkcji ochrony interesów jednego narodu. Nacjonalizm uznał za poważne niebezpieczeństwo, twierdząc, że Kościół musi większą wagę przywiązywać do wartości duchowych niż narodowych³³

W postanieniu do Zgromadzenia papież Jan Paweł II uwypuklił, że „Europa ma szczególną odpowiedzialność w odniesieniu do ekumenizmu. To właśnie w Europie powstały największe podziały między Wschodem i Zachodem. Również w Europie podjęto wysiłki na rzecz pojednania chrześcijan i pełnej widzialnej jedności. Zgromadzenie to świadczy, jak daleko zaszliśmy w promowaniu dialogu teologicznego poprzez wsparcie tego duchowego ruchu, który znany jest jako dialog miłości. Stwarza on warunki, w których dialog teologiczny może rozwijać się z jasnością, szczerością i wzajemnym zaufaniem” Jednocześnie zwrócił uwagę, że Europa pragnie

³⁰ Por. tamże, s. 129.

³¹ Przesłanie Aleksiego II, w: tamże, s.105-110.

³² Tamże, s. 130n.

³³ Tamże, s. 114n.

także pojednania narodów, kultur i zlikwidowania dzielących warunków społecznych³⁴.

Obrady i wymiana myśli w czasie II EZE dotyczyły czterech głównych zagadnień:

- poszukiwanie widzialnej jedności Kościołów,
- dialog z innymi religiami i kulturami oraz dążenie do harmonijnych relacji między nimi,

- zaangażowanie na rzecz sprawiedliwości społecznej, zwalczania ubóstwa, izolacji społecznej i innych form dyskryminacji społecznej, pojednania między narodami oraz rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy,

- wzbudzenie większego poczucia odpowiedzialności za środowisko naturalne oraz przyszłe pokolenia

Plonem obrad są trzy dokumenty: tekst podstawowy, pogłębiający chrześcijańskie świadectwo na rzecz pojednania, dokument zawierający zalecenia w sprawie przyszłych działań w poszukiwaniu widzialnej jedności Kościołów oraz orędzie³⁵

Część druga orędzia zatytułowana „Refleksja” zawiera m.in. takie słowa: „Spotkanie dało nam sposobność wzrastania razem, a przez to kształtowania naszej wspólnej przyszłości. Mamy wizję Europy, w której nie ma już Kościołów, obywateli i obywaterek, państw i ras pierwszej czy drugiej kategorii i gdzie wszyscy członkowie jednej europejskiej rodziny mają takie same prawa.”

Trzecia część orędzia jest zobowiązaniem Kościołów do: współpracy w usuwaniu wszelkich form przemocy, szczególnie wobec kobiet i dzieci; zwalczania jakichkolwiek przejawów dyskryminacji w Kościołach; popierania równości kobiet we wszystkich dziedzinach; wzmocnienia zaangażowania w dziedzinie sprawiedliwości społecznej i solidarności z pokrzywdzonymi; wspierania polityki na rzecz ochrony środowiska; zwalczania systemów gospodarczych, które w procesie globalizacji wywierają negatywne skutki. Końcowe słowa orędzia motywują tę zdecydowaną postawę altruistyczną Kościołów: „Każdy człowiek jest nam bratem lub siostrą, za którego czy za którą Chrystus umarł i zmartwychwstał”

Wspólny Komitet KEK i CCEE podczas posiedzenia w Rzymie w lutym 1998 r. w nawiązaniu do jednego z zaleceń II EZE, podjął uchwałę w sprawie przygotowania na Wielkanoc 2001 r. Karty Ekumenicznej.

Ópoza tym Komitet ów zajął się wspieraniem procesów w dziedzinie pokoju i pojednania, koordynacją współpracy w sprawie ochrony środowiska, inicjatywami związanymi z Europejskim Rokiem Zwalczania Przemocy wobec Kobiet (1999), oraz dialogiem z muzułmanami. Do członków tego

³⁴ Tamże, s. 121.

³⁵ Dokumenty te zawiera np. SiDE 1 (1998), s. 95-108; 169-204; 149-153.

gremium papież Jan Paweł II powiedział: „Europa jest skonfrontowana z kwestią, jak przyjąć i zintegrować ludzi i wspólnoty wywodzące się z innych tradycji religijnych, zwłaszcza z islamu i z religii azjatyckich. Uporanie się z tym wyzwaniem wymaga waszej współpracy”³⁶

Dalszym krokiem w zacieśnianiu wzajemnych kontaktów było podpisanie w Pradze w lutym 2000 r. podczas dorocznego posiedzenia Wspólnego Komitetu wytycznych w sprawie współpracy KEK i CCEE³⁷

2. Rodowód Karty Ekumenicznej

Karta Ekumeniczna została sformułowana w duchu orędzi dwóch Europejskich Zgromadzeń Ekumenicznych (EZE), które odbyły się w Bazylei (1989) i w Grazu (1997).

To drugie EZE w Grazu wydało następujące zalecenie: „Polecamy Kościołom opracowanie wspólnego dokumentu zawierającego podstawowe prawa i obowiązki ekumeniczne oraz przygotowanie całego szeregu wytycznych, reguł i kryteriów dla ekumenicznych działań, które mogą być pomocne Kościołom, tym, którzy im przewodzą oraz wszystkim ich członkom w odróżnieniu prozelityzmu od chrześcijańskiego świadectwa, fundamentalizmu od autentycznej wierności wobec wyznawanych zasad i przyczynią się ostatecznie do ukształtowania właściwych relacji między Kościołami większościowymi a mniejszościowymi w duchu ekumenicznym”³⁸

Zalecenie wydania takiej Karty motywowano przede wszystkim trudną sytuacją, w jakiej znalazła się ekumeniczna wspólnota po wydarzeniach politycznych 1989 r. (zarzut prozelityzmu), oraz koniecznością pojednania i współpracy między Kościołami w Europie w obliczu integracji naszego kontynentu, chcąc wnieść wkład w to dzieło³⁹

W lutym 1998 Wspólny Komitet ustalił procedurę redagowania Karty Ekumenicznej. Zgodnie z nią w październiku tego roku w Cartigny k. Genewy spotkała się mała grupa robocza wyznaczona przez KEK i CCEE, która po intensywnych dyskusjach opracowała projekt planu Karty. Następnie w kwietniu 1999 w Grazu w poszerzonej grupie roboczej złożonej z około 40-u reprezentantów różnych Kościołów europejskich przedyskutowano szczegółowo projekt Karty. Grupa ta przeredagowała pierwszy projekt i opracowała ostateczną wersję dokumentu. W lipcu 1999 r. został on

³⁶ SiDE 2 (1998), s. 148.

³⁷ Polski przekład tego dokumentu w: SiDE 1 (2001), s. 83-86.

³⁸ Z. Glaeser, P. Jaskóła (red.), *Pojednanie – ekumeniczne wyzwania Grazu '97*, s. 169.

³⁹ Tamże.

przesłany Kościołom członkowskim KEK i krajowym konferencjom episkopatów Europy.

Rozsyłając ten projekt, przewodniczący KEK i CCEE wyrazili nadzieję, że Kościoły członkowskie i krajowe konferencje biskupów wciągną do dyskusji, narad na temat Karty możliwie dużą liczbę parafii i diecezji⁴⁰

Do 1 września 2000 r. władze KEK i CCEE otrzymały ok. 150 odpowiedzi, zawierających komentarze, uwagi i propozycje zmian. Niektóre z nich mówiły, że tekst ten już w obecnej wersji mógłby zostać przyjęty jako ostateczny. Inne głosy były krytyczne i domagały się bliższego skonkretyzowania niektórych punktów.

W dniach 30 września – 3 października 2000 r. w Genewie Komitet redakcyjny Karty zajął się opracowaniem nowej wersji tekstu z uwzględnieniem nadesłanych odpowiedzi. Nowy tekst przedłożono pod koniec stycznia 2001 r. Wspólnemu Komitetowi KEK i CCEE, który go zaakceptował, a następnie przedłożył Kościołom europejskim podczas VI Europejskiego Spotkania Ekumenicznego w Strassburgu 22 kwietnia 2001 r. w pierwszą niedzielę po Wielkanocy, która tego roku obchodzona była w tym samym terminie przez chrześcijan tradycji wschodniej jak i zachodniej⁴¹.

3. Treść (przesłanie) Karty Ekumenicznej

Dokument ten, składający się ze wstępu i trzech rozdziałów, jest wspólnym zobowiązaniem się europejskich Kościołów do dialogu i wzajemnej współpracy. Wyznanie wiary, na które on już na samym początku się powołuje, ukazuje wyznawcom Chrystusa, że droga konwergencji, zbliżania się między nimi zaczyna się od elementów wspólnych dla członków wszystkich Kościołów.

Chrześcijanie, którzy są razem wezwani do jedności wiary, zobowiązują się „podażać za apostołskim wezwaniem z listu do Efezjan (Ef 4,3-6) do jedności i cierpliwie zmierzać do osiągnięcia wspólnego rozumienia zbawczego orędzia Chrystusa zawartego w Ewangelii; działać z mocy Ducha Świętego na rzecz widzialnej jedności Kościoła Jezusa Chrystusa w jedynej wierze, która znajduje swój wyraz we wzajemnym uznaniu chrztu i w eucharystycznym dzieleniu się oraz we wspólnym świadectwie i służbie” (1).

Karta przedstawia podstawowe zadania ekumeniczne, które z jednej strony dotyczą budowania widzialnej jedności samych Kościołów w Europie, a z drugiej ich udziału w kształtowaniu oblicza starego kontynentu.

Do pierwszej grupy należą następujące zadania (wewnątrz-kościelne):

⁴⁰ Por. SiDE I (2001), s. 30-31.

⁴¹ Tamże, s. 32.

a) **Wspólne głoszenie Ewangelii słowem i czynem dla zbawienia wszystkich ludzi.** Jest to najważniejsze zadanie Kościołów w Europie. W zlaicyzowanym, zagubionym wśród wartości świecie wszyscy chrześcijanie są szczególnie wezwani do dawania świadectwa swojej wierze. To świadectwo jest nieodzowne także w życiu społecznym i politycznym. Konieczny jest wzmożony wysiłek katechetyczny i duszpasterski oraz wzajemna wymiana doświadczeń na polu ewangelizacji. Karta wzywa w tym punkcie jednocześnie do szacunku dla indywidualnego wyboru przynależności religijnej i kościelnej. Obustronne uzgodnienia mają zapobiec szkodliwej rywalizacji, wszelkim formom prozelityzmu i niebezpieczeństwu nowych podziałów (2).

b) **Inne tzn. braterskie spojrzenie na siebie.** Aby to uczynić faktem, należy najpierw odnowić serca przez skruchę, nawrócenie i pokutę. Kościoły zobowiązują się w duchu ewangelicznej prawdy krytycznie „przepracować” własną historię i oczyścić ją od uprzedzeń. Wzrastające, obustronne poznanie i pojednanie się będzie sprzyjać wzajemnej wymianie darów różnych tradycji chrześcijańskich. Zobowiązaniem wzajemnym jest również nacisk na współpracę w wychowaniu chrześcijańskim i ekumenicznym (3).

c) **Wspólne działanie na rzecz dobra i pokoju.** Chrześcijanie różnych Kościołów zobowiązują się współpracować indywidualnie w życiu codziennym i poprzez swoje organizacje na wszystkich szczeblach życia kościelnego (lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym) (4).

d) **Wzajemna za siebie i wspólnotowa modlitwa.** Kościoły zobowiązują się do pogłębiania duchowej jedności między nimi poprzez wspólne słuchanie słowa Bożego, modlitwy i nabożeństwa ekumeniczne w intencji zjednoczenia. To wszystko ma zmierzać w kierunku wspólnej Eucharystii (5).

e) **Kontynuowanie dialogów teologicznych na różnych szczeblach kościelnych.** Celem pogłębiania ekumenicznej jedności Kościoły obligują się do kontynuacji wysiłków i dyskusji zdążających do osiągnięcia zgodności w prawdach wiary. Bez jedności w doktrynie wiary oraz w etyce nie może być bowiem pełnej komunii kościelnej. Kościoły zobowiązują się również do sprawozdania, jakie rezultaty dialogu „mogą i powinny być ogłoszone w formie wiążącej władze kościelne” (6).

Druga grupa zadań (zewnątrz-kościelnych) dotyczy wspólnej odpowiedzialności Kościołów za losy Europy i świata. Należą do nich:

a) **Współkształtowanie Europy w oparciu o wartości chrześcijańskie.** One stanowią dziedzictwo duchowe kontynentu europejskiego i mają go jednoczyć oraz ubogacać. Chrześcijanie zobowiązują się do angażowania na rzecz Europy, w której będzie się szanować prawa jednostki i społeczeństw, równość mężczyzny i kobiety (8) oraz cenić takie podstawowe wartości jak: pokój, sprawiedliwość, wolność, tolerancja, dzielenie się, solidarność.

Konieczny jest nacisk na poszanowanie życia, na zachowanie godności małżeństwa i rodziny, na priorytetową opcję na rzecz ubogich, na gotowość przebaczenia i miłosierdzia. Należy umacniać odpowiedzialność Europy wobec całej ludzkości a zwłaszcza wobec biednych całego świata (7).

b) **Działanie na rzecz pojednania kultur i narodów.** W obliczu różnych konfliktów politycznych, gospodarczych i społecznych zadaniem Kościołów jest posługa jednania w duchu Ewangelii. Pojednanie to polega na popieraniu procesów demokratyzacji, zaprowadzaniu sprawiedliwości społecznej w ramach narodu i pomiędzy narodami (przeciwstawianiu się przejawom nacjonalizmu), zwalczaniu przemocy, przepaści między bogatym i biednym oraz bezrobocia. Wszystkie problemy i konflikty należy rozwiązywać bez użycia siły (8).

c) **Ratowanie i ochrona dzieła stworzenia.** Kościoły chcą uwrażliwiać na Boży dar stworzenia, różnorodne dobra ziemi i piękno natury. Za to wszystko jesteśmy przed Stwórcą odpowiedzialni. Należy tymi dobrami gospodarować rozsądnie i w sposób etyczny. Godność każdej istoty ludzkiej jako korony dzieła stwórczego ma pierwszeństwo przed innymi stworzeniami, przed rozwojem naukowym i technicznym (9).

d) **Pogłębianie więzi z judaizmem.** Ważnym zadaniem jest uświadamianie głębokiego związku między wiarą chrześcijańską a judaizmem. Chrześcijanie zobowiązują się do sprzeciwu wobec wszelkich form antysemityzmu i antyjudaizmu w Kościele i społeczeństwie, do szukania i intensyfikacji dialogu z naszymi starszymi w wierze siostrami i braćmi Żydami (10).

e) **Ożywienie kontaktów z islamem.** Członkowie Kościołów zobowiązują się do traktowania z szacunkiem muzułmanów oraz do intensyfikacji dialogu chrześcijańsko-islamskiego zwłaszcza w refleksji nad wiarą w jedyne Boga i w aspekcie praw człowieka (11).

f) **Właściwy stosunek do innych religii i światopoglądów.** Kościoły uznają wolność religijną innych osób i wspólnot oraz prawo do jej praktykowania w harmonii do obowiązującego prawa i porządku etycznego. Jednak należy tu odróżniać wspólnoty, z którymi należy wejść w dialog, od tych pseudo-religijnych grup, sekt, wobec których należy zachować ostrożność (12).

Charta Oecumenica przypomina na zakończenie, że „dawanie świadectwa wierze chrześcijańskiej” jest pierwszym zadaniem Kościołów i oznacza przepowiadanie Ewangelii dla całego świata w przekonaniu, że Dobra Nowina, pochodząca od Jezusa Chrystusa, jest tą, której oczekuje cała poszukująca sensu egzystencji ludzkość.

4. Znaczenie Karty

Charta Oecumenica jest owocem wspólnej pracy, podjętej ze strony trzech największych wyznań chrześcijańskich, obecnych na naszym kontynencie: prawosławia, protestantyzmu i katolicyzmu. Jej autorytet wypływa z „samozobowiązania się”, jakie przyjmują na siebie Kościoły tych trzech wielkich tradycji.

Dokument nie ma więc charakteru dogmatyczno-nauczycielskiego, ani prawnokościelnego, niemniej ma swoje znaczenie na płaszczyźnie pastoralnej. Poszczególne Kościoły i Konferencje Biskupów otrzymując tekst podstawowy, powinny zadbać o wprowadzenie jego treści w życie na płaszczyźnie lokalnej. To wcielanie w praktykę życia i działania kościelnego ma się dokonywać z uwzględnieniem własnych, konkretnych zapotrzebowań i wyzwań duszpasterskich i ekumenicznych.

Omawiany dokument międzykościelny stanowi nie tylko teoretyczną refleksję przedstawicieli Kościołów Europy, lecz wskazuje na proces, który ma się rozwijać poprzez spotkania, wymianę myśli i postaw oraz przez tworzenie wspólnych projektów konkretnej współpracy. W sposób bardzo syntetyczny Karta ukazuje to, co już osiągnięto na drodze ekumenizmu a równocześnie uwaźliwia na wyzwania i zobowiązania, jakie powinny podjąć Kościoły starego kontynentu. Stąd też dokument ten nie tyle będzie podlegał krytyce intelektualno-teologicznej, co raczej poddawany będzie ustawicznej konfrontacji z życiem.

Charta Oecumenica nosząca podtytuł: „Wytyczne dla rozwoju współpracy między Kościołami w Europie”, zgodnie z wolą jej sygnatariuszy, stanowi podstawę działań ekumenicznych, podejmowanych przez Kościoły starego kontynentu. Jest zatem pewnym wyraźnym krokiem w dążeniu do zjednoczenia chrześcijan Europy, zwłaszcza na płaszczyźnie tzw. ekumenizmu praktycznego. Dokument ten nie przynosi całkowicie nowych treści ekumenicznych, lecz przede wszystkim ma charakter apelu skierowanego do wszystkich chrześcijan, aby zaangażowali się w proces odnowy ekumenicznej, w intensyfikację dialogu i we współpracę między Kościołami oraz przyczyniali się do pogłębienia duchowej więzi z innymi religiami, zwłaszcza monoteistycznymi. Zdaniem ks. prof. Alfonsa Skowronka Karta ta, stanowi zachętę skierowaną jednak w pierwszej linii do zwierzchnictw Kościołów⁴², czyli do ludzi najbardziej odpowiedzialnych, a więc do przewodniczących konferencji biskupów i do kierujących Kościołami zrzeszonymi w KEK w podejmowaniu ekumenicznego trudu, w zmaganiu się o trwałą, niekłamana jedność⁴³. Daje wytyczne do wspólnego

⁴² Por. M. Kulicka KAI, Przedstawiciele Kościołów chrześcijańskich w Polsce o Karcie Ekumenicznej, w: Biuletyn Ekumeniczny 3-4 (2001), s. 33.

⁴³ Por. E. Sakowicz, Karta Ekumeniczna i jej przesłanie, w: tamże, s. 51.

działania. Wszelkie tego typu poczynania na polu ekumenicznym ma jednak przenikać duch wzajemnej modlitwy.

Niezaprzeczalną i dominującą wartością dokumentu jest jednoznaczne stwierdzenie, że „Kościoły popierają jednocześnie się kontynentu europejskiego” Zaraz jednak precyzuje on i uściśla model tego jednoczenia. Mianowicie ma ono się dokonywać na „fundamencie chrześcijańskiej wiary” i „duchowych wartości”, wśród których znajdują się: prawa człowieka oraz podstawowe wartości pokoju, sprawiedliwości, wolności, solidarności, poszanowania życia, przebaczenia i miłosierdzia. Oryginalność Karty polega również na tym, że u progu takiego procesu jednoczenia się, proponuje i wzywa Europę do braterskiego pojednania i szczerego dialogu między narodami, kulturami i religiami⁴⁴

Powaga i znaczenie Karty będzie wiązać się także z jej recepcją w Kościołach, których delegacje ją podpisały. Praktyczna jej realizacja jest możliwa i skuteczna tylko wtedy, gdy z treścią Karty zgadzają się wszystkie Kościoły, gdy stanowiska w poszczególnych zagadnieniach są ujednoczone. Bez praktycznego wdrażania jej w życie poszczególnych narodów, wspólnot kościelnych, diecezji, parafii, zborów Karta ta pozostanie jeszcze jednym dokumentem ekumenicznym, który dołączy do wielu już istniejących, a całe przedsięwzięcie zakończy się na dobrych intencjach⁴⁵

Karta ekumeniczna jest więc pewnego rodzaju drogowskazem wytyczającym Kościołom chrześcijańskim kierunek konkretnych zadań i dążeń ekumenicznych. Te dążenia przeniknięte są „duchem ewangelicznej, prawdziwej, niekłamanej nadziei, która niesie w sobie pewność tego, co nas spotka”⁴⁶ i co ma stać się naszym udziałem w przyszłości. Stanowi to bez wątpienia budujący znak i impuls do działania na początku nowego tysiąclecia. Warto objąć modlitwą i refleksją każde zobowiązanie zawarte w Karcie, by następnie w świetle tej nadziei przemieniać je w czyny i świadectwo życia.

⁴⁴ Por. Górka, dz. cyt., 52.

⁴⁵ Zob. W. Hryniewicz, Entuzjazm i opór. Czy Karta Ekumeniczna zbliżyła Kościoły europejskie po ponad roku od jej podpisania?, w: Tygodnik Powszechny nr 40 /2002, s.10.

⁴⁶ Sakowicz, dz. cyt., s. 58.